

XIX - XX. YÜZYILLARDA SAMSUN MEVLEVİHANESİ

Yakup ŞAFAK*

Anadolu fethedilmeye başlandığında askerlerin ve devlet görevlilerinin öncülüğünde ele geçirilen topraklara yerleştirilen veya buralara göç eden halk arasında âlimlerin, din adamlarının, sanatkârların, esnaf ve eşrafın yanısıra tasavvuf yolunu benimsemiş dervişlerin de önemli bir yeri vardı. Zira bir yeri gerçek manada fethetmiş olmak için, askerî muzafferiyet kadar siyasi ve kültürel yönden de orada tutunmak kaçınılmazdır.

Sûfiler genellikle kendilerini manevi bir dünyaya, Allah aşkına adanmış kimseler olduklarından şahsiyetleri, hal ve davranışları, fikirleri, sözleri, menkıbe ve kerametleri kitleler üzerinde etkili oluyor; tevhid inancından mülhem birlik ve barış çağrıları, bir arada yaşamaya ve kaynaşmaya katkıda bulunuyordu. Bu nedenledir ki Selçuklular döneminde mutasavvıflar, devlet adamları tarafından da saygıyla karşılanıyor, destek görüyorlardı. Bilhassa XIII. yüzyıl Anadolu'su birçok büyük mutasavvıfın göç edip yaşamak istediği bir coğrafya olmuştu.¹

İslâm dünyası için büyük felâketlerden biri olan Moğol istilâsı döneminde de saldırıya maruz bulunan ülkelerden pek çok halk kitleleri, o zamanlar henüz bir huzur ve sükûn beldesi olan Anadolu'ya akın ediyorlardı. Bu gruplardan birisi de Mevlâna Celâleddin'in babası olup "Âlimler Sultanı" ünvanıyla anılan Bahâeddin Veled ve ailesi idi. Aile, Anadolu'da çeşitli vilâyetlerinde ikâmet ettikten sonra Sultan Alaaddin Keykubat'ın ısrarlı davetleriyle 1229 yılında Konya'ya yerleşti. Bu sırada Mevlâna Celâleddin yeni evlenmiş, gençlik çağında biri idi; babası Bahâeddin Veled ve yakın çevresindeki değerli zatlardan tahsil görmekteydi. Babasının 1231 yılında vefatından sonra uzun bir süre daha öğrenimine Suriye'de devam etti. Tasavvuf yolunda da hayli mesafe almıştı; ama elde ettiği bilgiler ve manevi mertebeler onu tatmin etmiyordu. Sonunda 1244 yılında Konya'da karşılaştığı Şems-i Tebrîzî adlı gezgin bir derviş onun hayatında büyük bir değişim meydana getirdi. Bu tarihten sonra Mevlâna, Allah aşkının müstesna bir temsilcisi ve öğreticisi olarak dünyada ün saldı. Derin fikirleri, coşkun sevgisi, insanlara karşı saygı ve hoşgörüsü, topluma birlik çağrısı; dürüst,

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 4.bs., Ankara, 1981 (DİB yay.), s.200.

gerçekçi ve mücadeleci karakteriyle devlet erkânından halka kadar pek çok kişiyi ve topluluğu, daha hayatta iken etkilemişti.²

Bu büyük etki sebebiyledir ki Mevlâna 1273 yılında vefat ettikten sonra halifesi Hüsameddin Çelebi ve oğlu Sultan Veled tarafından onun adına Mevlevîlik tarikatı süratle kuruluşunu tamamlamış ve sistem kazanmıştır. İlk temsilcilerin daha ilk yıllarda Kırşehir, Amasya ve Erzincan'a gönderildiğini, kaynaklardan öğreniyoruz ki bunlar arasında Amasya halifesi Alâaddîn'in özel bir yeri olduğu anlaşılmaktadır.³ Sultan Veled Mevlevîliği âdap ve erkânı, mûsikî ve semâi ile daha geniş kesimlere sevdirmeyi ve benimsetmeyi başardı. Bunda kuşkusuz kendi şahsiyeti kadar, gerek babasının, gerekse kendisinin eserleri ve şîirlerinin de önemli rolü vardı. 30 yıl şeyhlik makamında bulunduktan sonra 1312'de vefat edince yerine oğlu Ârif geçti. Coşkun tabiatlı ve etkileyici bir şahsiyete sahip olan ve Ulu Ârif Çelebi diye anılan bu zat ise tarikatı Anadolu'nun birçok bölgesine, hatta komşu ülkelere yaymaya muvaffak oldu. Gittiği yerlerde bilhassa devlet erkânı ve şehrin ileri gelenleri tarafından saygıyla ve ilgiyle karşılanan Çelebi, birçok yerde Mevlevî tekke ve zâviyesi kuruyordu. Seyahat ettiği yerler arasında Karaman, Beyşehir, Aksaray, Akşehir, Afyon, Amasya, Niğde, Sivas, Tokat, Birgi, Denizli, Alanya, Bayburt, Erzurum gibi şehirler vardı.⁴

O zamanlar Moğol istilâsına ve yönetimine maruz bulunan Anadolu Selçuklu Devleti, Ulu Ârif Çelebi'nin tarikatın başında bulunduğu yıllarda tarih sahnesinden büsbütün silinip gitmiş, ülkede bölge bölge beylikler doğmuştu. Ulu Ârif Çelebi'nin 1320 yılında vefatından sonra yerine geçen oğlu Âbid Çelebi zamanında ise Konya'ya Karamanoğulları yerleşmiş, ancak son büyük İlhanlı hükümdarı sayılan Ebû Saîd Bahâdır Han, Emir Çoban adlı bir komutanı Anadolu'ya göndermiş; Emir Çoban Karamanoğullarıyla savaşmış; daha sonra Anadolu'ya genel vali olarak gönderilen oğlu Timurtaş, 1320'de Konya'yı geri almıştı.⁵

Mevlevîlik ve Anadolu Selçukluları dönemi için en önemli, en kapsamlı kaynaklardan biri olan ve Ulu Ârif Çelebi'nin müridi Ahmed Eflâkî tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-ârifîn* adlı eserde dindarlığı, cömertliği ve adaletli yönetimiyle ün yapmış olan Emir Timurtaş hakkında

² Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlâna Celâleddin*, 4.bs., İst., 1985 (İnkılâp Kitabevi), s.34 vd.

³ Feridun b.Ahmed-i Sipehsâlâr, *Mevlâna ve Etrafındakiler*, trc. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1977; s.150; Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, trc. Tahsin Yazıcı, 2.bs., İstanbul, 1986 (MEGSB yay.), I, 135; II, 274, 278, 279, 281.

⁴ Gölpınarlı, Abdülbaki, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, 2.bs., İst., 1953 (İnkılâp ve Aka Yay.), s.69; Önder, Mehmet, *Mevlâna ve Mevlevîlik*, İstanbul, 1998 (Aksoy Yay.), 176.

⁵ Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s.9; Önder, a.g.e., s.177-179.

önemli bir bahis vardır.⁶ Burada onun, Âbid Çelebi ile -siyasî sebeplerden dolayı pek de iyi gitmeyen- ilişkisinden söz edilmektedir. Timurtaş'ın Mevlâna'ya ve hiç değilse belli bir zaman için Mevlevîlere ilgisi ve saygısı olduğunu tahmin edebiliyoruz. Nitekim Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk'un tesbitine göre, o zamanlarda makam, mevki sahibi birçok kişinin yaptığı gibi, isminin sonunda Mevlevî olduğunu belirten Evhad b. Muhammed'in, Samsun'da yaptırdığı camii, Emir Timurtaş'a ithaf etmesi de bu hususu destekler mahiyettedir.⁷ Esasen bu ilgi ve sevginin, İslâmiyeti kabul eden ilk İlhanlı hükümdarı Gazan Mahmud Han'da (1295-1304) ileri bir derecede olduğunu biliyoruz. Zira o, Mevlâna'nın, içinde "Sen Allah'tan korkmuyorsun da, Moğollardan korkuyorsun; ama ben Moğol diyarından iki yüz iman bayrağı çıkaracağım" beytinin de yer aldığı Farsça gazel için, "Mevlâna bu şiiri benim için söylemiş; çünkü Moğollar benim zamanımda Müslüman oldular" der ve öğünürmüş. Hatta bu gazeli elbisesine altınla işletmiş.⁸

Hulâsa Mevlevîliğe mensup birinin, yaptırdığı camii, Emir Timurtaş'a ithaf etmesi hadisesi, -o tarihlerde Amasya'da önemli bir Mevlevî tekkesi bulunduğu da hatırlanırsa⁹- Samsun civarında da Mevlevîlerin mevcut olması gerekliliğini ortaya koyar. Ancak bu hususta henüz daha fazla bir bilgiye sahip değiliz; tâ ki Osmanlı dönemindeki 1576 tahrîrine kadar. O yılın kayıtlarında, Samsun'da bir Mevlevî zâviyesi bulunduğu görülmektedir.¹⁰ Fakat bu alandaki mevcut sınırlı araştırmalarda, Samsun Mevlevîhanesi hakkında XIX. yüzyıla kadar başka bilgi bulamıyoruz.

Dr. Bârihüda Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimarî Özellikleri* adlı kıymetli doktora tezinde, içlerinde Samsun Mevlevîhanesi'nin de bulunduğu 25 mevlevîhaneyi birçok çizim ve fotoğraflarla sanat tarihi açısından detaylı olarak incelemiştir. Sayın Tanrıkorur'un tespitlerine göre¹¹ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki 2

⁶ Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s.9-10; Ahmed Eflâkî, a.g.e., II, 369.

⁷ Furûzanfer, Bediüzzaman, *Mevlâna Celâleddin*, trc. F. Nafiz Uzluk, İstanbul, 1961, s.VII; Krş. Baş, Ali Osman ve arkadaşları, *Geçmişten Günümüze Kültür Değerleriyle Samsun*, Samsun, tsz, (Samsun kültür Müdürlüğü yay.), s.50.

⁸ Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s.70-71.

⁹ Hüseyin Hüsameddin (Abdizâde), *Amasya Tarihi*, C.I, nşr. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, Ankara, 1986. (Amasya Bld. kültür yay.), s.180-181, 199-202.

¹⁰ Tanrıkorur, Ş. Bârihüdâ, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimarî Özellikleri*, Konya, 2000 (Selçuk Ün. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi), s.388.

¹¹ Tanrıkorur, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimarî Özellikleri*, s.388. (Prof. Dr. Nejat Göyünç, Mevlâna Müzesi Arşivi'ndeki 11, 13, 19, 51 nolu belgelerin muhtevasını 1994 yılında bir makale konusu yapmıştır: "Das Mevlevîhane in Samsun", Osmanlı Araştırmaları, XIV, 77-90. Sayın Tanrıkorur, bu makaledeki bilgileri, başka kaynaklardan da yararlanarak genişletmiştir.

Rebû'l-evvel 1279 (28 Ağustos 1862) tarihli tafsil kaydından, 1269 (1852-1853) yılında Samsun'da bir Mevlevî zâviyesi ve Kaleiçi'nde bu zâviyeye ait bir vakıf hamamının bulunduğu; ancak anılan 1279 senesinde bu zaviyenin yıkılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı tarihte Samsun'a müfettiş olarak gelen ve bu durumu müşâhede eden genç Mevlevî Bursalı Rıza Efendi, Mevlevîhane'nin yeniden yapılması için girişimlerde bulunmuş, Canik Mutasarrıflığı da Samsun'un güneyinde, sahil yolu üzerindeki Musallâ mevkiinde (yani bugünkü Cumhuriyet Meydanı'ndaki park civarında¹²) bir yer tahsis etmiştir.

Dr. Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı* adlı emek mahsülü çalışmasında, Konya Mevlâna Müzesi arşivindeki 1327 tarihli bir belgeye dayanarak Samsun Mevlevihanesi hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Samsun'un merkezinde, Sadî Bey Mahallesi'nde, çarşı ortasında, Hükümet Dairesi civarında(ki) Mevlevîhâne, Sultan Abdülaziz zamanında 1279/1862 senesinde, Antalyalı Hasan Dede tarafından musallâ arsası üzerine inşa edilmiştir. Sultan Abdülaziz'in irâde-i aliyyesi ile inşa edilen bu ilk dergâh, bir semahâne ve üç derviş hücrelerinden ibarettir. Dergâhın ilk bânîsi olan Hasan Dede, semahânenin inşasını tamamladığı halde derviş hücrelerini bitirmeden 1281/1864 senesinde vefat etmiş, dergâhın inşası eksik kalan hücreleri a'yândan Bursalı Rıza Bey'in yardımlarıyla tamamlanmış ve meşîhât makamına aynı yıl Hasan Dede'nin biraderi Hafız Ali Dede tayin edilmiştir. Üç yıl meşîhat makamında bulunan Hafız Ali Dede 1284/1867 yılında vefat etmiştir.¹³

Hafız Ali Dede'nin vefatıyla yerine aynı senenin Rebû'l-âhir ayında, oğlu Cemâleddîn Dede tayin edilmiş, dergâhı hüsn-i idaresi ile ahalinin teveccühünü kazanan ve birçok muhibbin Mevlevîliğe intisabını temin eden Cemâleddîn Dede, eşi Züleyha Hanım'dan aldığı borçla, mevcut hücrelerin üzerine üç odalı bir selâmlık dairesi inşa ettirmiştir. Bununla da kalmayan Cemâleddîn Dede, kayınpederinden miras yoluyla intikal eden araziyi Ziraat Bankası'na, İstanbul Aksaray'daki dairesini de Suyolu Vakfı'na rehin bırakarak, elde ettiği paralarla dergâhı tamir ettirmiş, buna ilave olarak dergâh müstemilatına bir de harem dairesi ekletmiştir.

Yirmi yedi sene Samsun Mevlevîhânesi postnişini olarak görev yapan Cemâleddîn Dede, 1311/1893 senesinde vefat edince, yerine yedi yaşında bulunan oğlu Ali Enver Efendi geçmiş, fakat yaşı küçük olduğu için kendisine, Gelibolu çilekeşlerinden Laz Mehmed Dede vekil tayin edilmiştir. Laz Mehmed Dede'nin on bir yıl süren vekilliği 1321 senesinde sona ermiş

¹² Darkot, Besim, “Samsun”, İslâm Ansiklopedisi, 2.bs., X, 177 (İstanbul, 1972).

¹³ Şahabettin Uzluk, *Mevlana'nın Türbesi* (Konya, 1946) adlı eserinde Mevlevîhane'nin türbesinde yatan kişi olarak da Hafız Ali Dede görülmektedir.

ve Ali Enver Dede, 20 Zilkade 1321 (7 Şubat 1904) tarihinde Samsun Mevlevîhânesi postuna asâleten tayin olunmuştur.”¹⁴

Sayın Tanrıkorur’un zikrettiğimiz tezindeki 1954 tarihli tahmînî Restitüsyon Vaziyet Plânında zâviye, sol tarafta 19 Mayıs Bulvarı olmak üzere Tütün Fabrikası’nın bir kısmı ile Mevlevîhane ve Kâzımpaşa Caddeleri arasında (bugünkü Özel İdare binası mevkiinde) yer almaktadır.¹⁵ Yazar’a göre mevlevîhanenin inşa edildiği Samsun-Çarşamba yolu üzerindeki arsaya Rusya ve Avusturya Konsoloslukları komşu bulunmaktaydı ve arazinin bir kısmı Avusturya Konsolosluğu’nun mülkiyetine geçmişti. 1869 yılında vukû bulan (Sezai Küçük’ün tespitine göre 1903 yılındaki¹⁶) yangında ahşap kısımları yanan Mevlevîhane’nin ayakta kalan semâhanesi, 1904 yılında zikri geçen genç şeyh Ali Enver ve annesi Züleyha Hanım tarafından tamir ettirilmiş; ayrıca zâviyenin hiçbir geliri olmadığı gerekçesiyle Mevlevîhane arsasına dükkânlar yaptırılıp üzerine bir harem dairesi inşa ettirilmiş; Mevlevîhane’ye ait bostanın bir kısmı da senede 15 lira karşılığında, iki buçuk yıllığına Reji İdaresi’ne kiralanmıştır.¹⁷

Bahse konu olan Şeyh Ali Enver, 1329 (1911) senesinde, Konya’da çelebilik makamında bulunan Veled Çelebi¹⁸ (postnişinliği 1910-1919) tarafından Mevlevîhane’yi harap ve muattal bıraktığı ve “mugâyir-i şer’-i şerîf ve tarîkat-i aliyye ahvâlinden dolayı” görevinden alınmış; görevinden alındıktan iki ay sonra vefat etmiş; yerine 20 Rebîü’l-âhir 1329 (20 Nisan 1911) tarihinde Hüseyin Hasib Dede tayin edilmiştir.

Hasib Dede, sadece bir semâhaneden ibaret olan dergâhı tamir ettirip halkın desteğiyle tefriş etmiş ve Mevlevîliği Samsun’da tekrar canlandırmıştır. Hatta o, yeni bir Mevlevîhane inşası için 1912 başlarında proje çizdirip ilgili makamlara sunmuştur. Ancak, dergâhtan uzaklaştırılan Züleyha Hanım, binaları kendi parasıyla yaptırdığı gerekçesiyle şeyhliğe küçük oğlu Yusuf’un tayin edilmesini istemiş; bu sebeple birçok tatsız olay ve yazışma olmuş; nihayetinde 18 Ağustos 1912 tarihinde Hasib Dede Çankırı Mevlevîhanesi’ne nakledilmiş, yerine Ünyeli Mâhirzâde Hâlid Efendi vekil olarak görevlendirilmiştir.

¹⁴ Küçük, a.g.e., s.250-251. (Bu eserin Samsun faslındaki tarihlerde rumi, hicri farkından kaynaklanan bazı yanlışlıklar, diğer kaynakların da yardımıyla tarafımızdan elden geldiğince tashih edilmeye çalışılmıştır.)

¹⁵ Tanrıkorur, a.g.e., s.267, çizim:XXI.

¹⁶ Küçük, a.g.e., s.251.

¹⁷ Tanrıkorur, a.g.e., s.389.

¹⁸ Bkz.Şafak, Yakup, “Veled Çelebi İzbudak”, *Türk Dili*, S.624, s.145-151 (Ankara, Aralık-2003).

Mevlâna Dergâhı Postnişini Veled Çelebi, o zamanki Kastamonu şeyhi değerli âlim ve şair Ahmed Remzi Dede'nin (öl. 1944) 13 Eylül 1329 (26 Eylül 1913) tarihli yazılı görüşünü de alarak merhum Ali Enver'in kardeşi Yusuf Efendi'nin lâıykıyla yetişinceye kadar yerine vekâleten Neyzenbaşı Emin Dede'nin tayinini uygun görmüştür.¹⁹

Yukarıda isimleri zikredilen şahıslardan Laz Mehmed Dede, Abdülvâhid Çelebi zamanında (1887-1907) Saraybosna şeyhliğinde bulunmuştur.²⁰ Veled Çelebi'nin 1912'de hazırladığı anlaşılan ve o zamanki Mevlevîhanelerle şeyhlerinin isimlerini ihtiva eden listesinde de (s.823) Saraybosna şeyhi olarak görülmektedir.

Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM) Uzluk Arşivi'ndeki bir belgeye göre Hasib Dede Burdurludur. Çankırı'ya tayin edildiği 18 Ağustos 1912'den tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 4 Eylül 1925 tarihine kadar, zikredilen Mevlevîhane'de görev yapmıştır. Veled Çelebi'nin listesinde (s.824) Çankırı şeyhi olarak görülmektedir. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in verdiği bilgiye göre 19 Temmuz 1927'de vefat etmiş olup Çankırı Mevlevîhanesi'nde medfundur. Hasib Dede, 1915 yılında oluşturulan Gönüllü Mevlevî Taburu'na 33 kişilik grupla katılmıştır.²¹

Bilindiği üzere Gönüllü Mevlevî Taburu, Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye cephesindeki askerlerin maneviyatını artırmak amacıyla Sultan Reşad'ın isteği üzerine kurulmuştur. Tabur, o zamanlar çelebilik makamında bulunan Veled Çelebi'nin kumandanlığında 26 Şubat 1915'te Konya'dan uğurlanmış, bir aylık yolculuktan sonra 27 Mart 1915'te Şam'a ulaşmıştır.²²

Şam Mevlevîhanesi'nde 23 Nisan 1915 tarihinde çekilmiş şeyhlerden birçoğunun da yer aldığı bir fotoğraf bugün SÜSAM Uzluk Arşivi'nde bulunmaktadır. Bu arşivde birkaç yıl hizmet yapmış biri olarak diyebilirim ki kanaatimce söz konusu fotoğraf, bu arşivdeki pek çok belgenin sahibi Veled Çelebi tarafından deşifre edilmiş ve metin, Arşiv'in sahibi ünlü tıp tarihçimiz ve Mevlevîlik müntesibi Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk²³ (1902-1974) tarafından daktilo edilmiştir.

¹⁹ Küçük, a.g.e., s.253.

²⁰ Küçük, a.g.e., s.307.

²¹ Ünver, Süheyl, *Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhaneleri ve Son Şeyhleri*, tsz, s.3 ;Köstüklü, Nuri, *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, Konya, 2005 (Çizgi Kitabevi yay.), s.91-93.

²² İzbudak, Veled Çelebi *Hatıralarım*, İst., 1946 (Türkiye Yay.), s.54-55; Gölpınarlı, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, s.177-178; Köstüklü, a.g.e., s.119.

²³ Prof. Dr. F. Nafiz Uzluk ve arşivi hakkında bkz. Şafak, Yakup, "Uzluk Ailesi'nin Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II*, Konya, 2003, s.143-150 (Selçuk Ün. yay.)

Bu fotoğrafın deşifre edilmiş iki ayrı nüshası, Konya Karatay Belediyesi'nce 2002 yılında neşredilen *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik* adlı eserde²⁴ (s.304) ve Sezai Küçük'ün *Mevlevîliğin Son Yüzyılı* (s.516-517) adlı çalışmasında neşredilmiştir. Hasib Dede, birinci eserdeki fotoğrafta 8, ikincisinde 4 rakamıyla gösterilmiştir.

Neyzenbaşlıktan şeyhliğe yükselen Mehmed Emin Dede²⁵ de Mevlvî Taburu'na 38 kişilik gönüllü grubuyla katılmıştır. Süheyl Ünver'in tespitlerine göre 47 mevlvîhaneden ve diğer bazı tekkelerden gelmiş 1026 kişiden oluşan Tabur'a Samsun, en fazla mevcutla katılan 7. mahaldir. Yukarıda zikredilen fotoğrafların ilkinde 17 rakamıyla gösterilen şahıs, Mehmed Emin Dede'dir. Sayın Küçük'ün kitabında Toplu Halde Mevlvî Şeyhleri 1913 (?) yazısıyla verilen fotoğrafın deşifresinde (s. 504) 20 numarasıyla gösterilen şahıs hakkında "Ali Enver Dede Samsun Mevlvîhanesi Şeyhi" bilgisi verilmektedir. Fotoğrafın çekiliş tarihini yukarıda zikretmiştik. Ali Enver ismi de sehven yazılmış olmalıdır. Zira yazarın da mezkûr eserinde (s. 252) belirttiği gibi Ali Enver Efendi, 1327/1911 yılında vefat etmişti.

Veled Çelebi'nin sözünü ettiğimiz 1912 tarihli mevlvîhaneler ve postnişinleri listesinde (s.823) Samsun şeyhi olarak Nuri Dede ismi yer almaktadır. Ancak SÜSAM Uzluk Arşivi'nde bu listenin içinde bulunduğu matbû risalenin bir nüshası vardır (no:2206) ve o nüshanın üzerinde Veled Çelebi'nin en yakınında bulunan kişilerden Ahmed Remzi Dede'nin, mevlvîhanelerin kuruluşlarıyla ilgili bazı ilaveleri ve iki şeyhin isimleri üzerinde tashihi bulunmaktadır.

A. Remzi Dede, birinde İstanbul Bahariye şeyhi Nazif Dede'nin (öl. 16 Şubat 1331 / 29 Şubat 1916) isminin yanına Karahisâr Ahmed Çelebi-Şeyh Vekili yazmış; diğerinde ise Samsun şeyhi olarak görülen Nuri Dede'nin isminin üzerine çizerek yanına Mehmed Emin yazmıştır. Şeyh vekili dememesi, dikkat çekicidir. Bizim tahminimize göre -şayet bir yanlışlık yapılmamışsa- 18 Ağustos 1912 tarihinde Çankırı'ya atanan Hasib Dede'nin yerine, o sırada vekâleten yürütülen Samsun şeyhliğine Nuri isimli bir dedenin atanması düşünülmüş olmalıdır.²⁶

²⁴ Aynı fotoğrafı, daha sonra N. Köstüklü de mezkur eserinde yayınlamıştır.

²⁵ B. Tanrıkorur'un tezinde (s.271, Resim: XXI) Samsun Mevlvîhanesi'nin içini gösteren iki fotoğraf bulunmakta ve neyzen Emin Efendi ayakta görülmektedir. S. Ünver, adı geçen çalışmasında (s.8) şu bilgiyi veriyor: "Samsun mevlvîhanesi: Hacı Mehmed Emin Dede, Mevlvî Taburu'nda tespit edilmiştir. Son şeyhini bilmiyoruz."

²⁶ B. Tanrıkorur, tezinde (s.390) bu sırada Ali Enver'in küçük kardeşi Yusuf'un şeyhliğe atandığını söylüyor. Küçük ise eserinde (s.253) 1331 tarihli bir belgede Erzincan şeyhi Yusuf Dede'nin atandığını bildiriyor. Bu hususlar kanaatimce tedkike muhtaçtır.

Birinci Dünya Savaşında Suriye Cephesinde geri planda da olsa savaşa iştirak eden Mevlevî Taburu'nda bulunmuş kişilerden Edirneli Kadir Dede, Tabur'la ilgili olarak tuttuğu notlarında²⁷ “Seferberliğin bidâyetinden nihâyetine kadar” vefat eden 14 şeyhin ismini vermektedir ki bunlar arasında Samsun şeyhi yoktur. O halde savaşın sona erdiği ve hayatta kalanların dergâhlarına döndüğü Ekim 1918 tarihinde Mehmed Emin Dede ve hayatta kalan gönüllüler Samsun'a dönmüş olmalıdır.²⁸ Bu husus ve zikredilen tarihten sonraki Samsun Mevlevîhanesi ve kadrosunun durumu, ancak yapılacak araştırmalarla aydınlığa kavuşacaktır.

Sonuç olarak bu tebliğle kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmayan; gerek bilim çevrelerince, gerekse diğer kesimlerce çok az bilinen bir konu, bilimsel bir toplantıda ele alınmış oldu. Mevlevîlik tarihinin ilk devirlerine ait kısa bir özet verilerek sınırlı bilgilerle de olsa Samsun'un bu tarihteki yeri tespit edilmeye çalışıldı.

Samsun Mevlevîhanesi hakkında resmî ve özel arşivlere dayanan iki önemli bilimsel çalışmadaki bilgiler özetlenerek bu çalışmalardaki kimi yanlışlıklar tashih edildi. Samsun şeyhleri hakkında bazı yeni bilgiler verildi.

Çalışmamızın araştırmacılar için faydalı olacağını ümit ediyoruz. Ayrıca bütün dünyada gittikçe artan bir ilgiye mazhar olan büyük mütefekkir ve mutasavvıfımız Mevlâna Celâleddin-i Rûmî ve onun temellerini attığı Mevlevîliğin, Samsun'la olan tarihî bağlarının ortaya konulması, memnuniyet sebebi olacaktır diye düşünüyoruz.

Kaynakça

- Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri*, I-II, trc. Tahsin Yazıcı, 2.bs., İstanbul, 1986 (MEGSB yay.)
- AKYÜREK, Ahmed Remzî, (*Dîvân*), (*Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri* adıyla) nşr. Hasibe Mazıoğlu, Ankara, 1987 (Sevinç Mtb.).
- BAŞ, Ali Osman ve arkadaşları, *Geçmişten Günümüze Kültür Değerleriyle Samsun*, Samsun, tsz, (Samsun Kültür Müdürlüğü yay.)
- DARKOT, Besim, “Samsun”, *İslâm Ansiklopedisi*, 2.bs., X, 172-178 (İstanbul, 1972)
- DERVİŞ Kadir, *Mecmua*, SÜSAM Uzluk Arşivi, Y70.
- Feridun b.Ahmed-i Sipehsâlâr, *Mevlâna ve Etrafindakiler*, trc. Tahsin Yazıcı, İstanbul, 1977.

²⁷ Derviş Kadir, *Mecmua*, SÜSAM Uzluk Arşivi, Y70, s.10.

²⁸ İzbudak, a.g.e., s.55.

- Furûzanfer, Bediüzzaman, *Mevlâna Celâleddin*, trc. F. Nafiz Uzluk, İstanbul, 1961.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlâna Celâleddin*, 4.bs., İst., 1985 (İnkılâp Kitabevi).
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, 2.bs., İst., 1953 (İnkılâp ve Aka Yay.).
- GÖYÜNÇ, Nejat, "Das Mevlevîhane in Samsun", *Osmanlı Araştırmaları*, XIV, 77-90 (İstanbul, 1994)
- Hüseyin Hüsâmeddin (Abdizâde), *Amasya Tarihi*, C.I, nşr. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, Ankara, 1986. (Amasya Bld. kültür yay.)
- İZBUDAK, Veled Çelebi *Hatıralarım*, İst., 1946 (Türkiye Yay.)
- KÖPRÜLÜ, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 4.bs., Ankara, 1981 (DİB yay.)
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Vatan Savunmasında Mevlevîhaneler*, Konya, 2005 (Çizgi Kitabevi yay.).
- ÖNDER, Mehmet, *Mevlâna ve Mevlevilik*, İstanbul, 1998 (Aksoy Yay.)
- ŞAFAK, Yakup, "Uzluk Ailesi'nin Mevlevîlik Araştırmalarına Katkıları", X. *Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II*, Konya, 2003, s.143-150 (Selçuk Ün. yay.)
- ŞAFAK, Yakup, "Veled Çelebi İzbudak", *Türk Dili*, S.624, s.145-151 (Ankara, Aralık-2003).
- TANRIKORUR, Ş. Bârihüdâ, *Türkiye Mevlevîhanelerinin Mimari Özellikleri I-II*, Konya, 2000 (Selçuk Ün. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- UZLUK, Şahabettin, *Mevlana'nın Türbesi*, Konya, 1946.
- ÜNVER, Süheyl, *Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhaneleri ve Son Şeyhleri*, tsz.
- Veled Çelebi, (Mevlevî Menâkıbnâmesi), (1330) tarihli *Konya Salnâmesi*, s.748-825.

